

STRUČNÉ SHRNTÍ

Svodka „Genderové otázky pracovníků ve školství“ se zabývá genderovou strukturou pracovníků v regionálním školství a na jejím základě pak také strukturou věkovou a vzdělanostní a řeší otázky platové diference mezi muži a ženami.

Genderové otázky jsou v oblasti školství umocněny faktem, že školství je v posledních letech stále výrazněji doménou žen. Feminizace školství a nerovné odměňování mužů a žen ve školství je často diskutovaným tématem.

Data o zaměstnancích pocházejí z Informačního systému o platech (ISP) Ministerstva financí, kam v rámci regionálního školství předávají údaje všechny právní subjekty vykonávající činnost školy nebo školského zařízení odměňující své zaměstnance podle §109 odst. 3 zákona č. 262/2006 Sb., zákoníku práce. Nejsou sem tedy zařazeny školy soukromé, církevní a zřizované jinými resorty než MŠMT. Údaje o zaměstnancích regionálního školství jsou členěny podle jednotlivých druhů škol zřizovaných MŠMT, obcemi a kraji. Kromě učitelů bez ředitelů a zástupců ředitele jsou zvláště sledovány kategorie zástupci ředitele podle jednotlivých druhů škol a ředitelé škol v regionálním školství celkem.

Učitelé škol regionálního školství bez vedoucích zaměstnanců

Učitelé mateřských škol jsou velice specifickou skupinou. Najdeme mezi nimi totiž jen velmi nepatrný počet mužů, který se v procentuálním vyjádření v celém sledovaném období let 2006–2010 pohyboval okolo 0,2 % i níže.

Průměrná hodnota měsíčního platu učitelů mateřských škol v roce 2010 dosáhla 18,9 tis. Kč. V porovnání s učiteli ostatních stupňů škol je jejich měsíční plat nejnižší. Pro výkon učitelského povolání jsou totiž v mateřských školách v porovnání s vyššími stupni škol stanoveny nižší kvalifikační požadavky. Učitelé mateřských škol tedy spadají do nižších platových tříd a o to nižší platy pobírají.

Vzdělanostní struktura učitelů mateřských škol je oproti učitelům na vyšších stupních škol dosti odlišná. Je zde totiž většinový podíl učitelů se středním vzděláním s maturitní zkouškou.

Základní školy vykazují od roku 2006, pokud pomineme učitele mateřských škol, nejvyšší zastoupení žen mezi učiteli. Muži zde v roce 2010 představovali 13,6 %.

Rozdíly ve finančním ohodnocení učitelek a učitelů-mužů na základních školách jsou zanedbatelné. Od roku 2006, kdy pobíraly učitelky základních škol o 1,2 % měsíčně méně než muži, tento relativní rozdíl neustále klesal až na 0,2 % v roce 2010. Průměrný plat mužů tak v roce 2010 dosáhl 24,1 tis. Kč a průměrný plat žen byl jen o něco menší – 24,0 tis. Kč.

Se zvyšujícím se stupněm vzdělávání se zvyšuje i podíl učitelů-mužů, ale oproti situaci v základním vzdělávání jsou **na středních školách, vyšších odborných školách a konzervatořích**¹ patrně vyšší rozdíly v odměňování mužů a žen. Mezi učiteli středních škol včetně konzervatoří a vyšších odborných škol bylo v roce 2010 téměř 36 % mužů, neboť velká část středních škol je odborně zaměřena a muži ve větší míře než ženy vyučují právě odborné a praktické předměty.

¹ Je třeba poznamenat, že vzhledem k podobě klasifikace KZAM používané v systému ISP sledujeme učitele těchto škol dohromady a není možné uvádět data v podrobnějším členění.

Učitelky středních škol, vyšších odborných škol a konzervatoří měly v roce 2010 o 2,3 % nižší platy než jejich mužští kolegové a tento stav se v průběhu sledovaného období výrazně neměnil. V roce 2010 pobíraly ženy 25,9 tis. Kč a muži 26,5 tis. Kč.

Učitelé škol zřízených pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami („speciální školy“) pracují s žáky se zdravotním postižením či znevýhodněním, a měli by tedy mít příslušnou kvalifikaci zaměřenou na speciální pedagogiku. Jedná se tak o specifickou skupinu učitelů, a z tohoto důvodu se jimi zabýváme samostatně.

Muži mezi učiteli těchto škol představují pouhou pětinu celého učitelského sboru. Situace v odměňování mužů a žen je zde poměrně vyrovnaná, platy učitelů-mužů jsou jen nepatrně vyšší (26,0 tis. Kč oproti 25,5 tis. Kč v roce 2010). Od roku 2006 se rozdíl více méně stírají. Zatímco v roce 2006 pobíraly ženy 97,1 % platu mužů, v roce 2009 to bylo již 99,2 %, avšak v roce 2010 se rozdíl oproti loňskému roku opět mírně prohloubily, a to na 98,2 %.

Učitelé odborného výcviku tvoří specifickou skupinu učitelů, kteří se podílejí na výuce v rámci praktického vyučování, zejména v oborech středního vzdělání s výučním listem. Jejich genderová struktura je do značné míry ovlivněna oborovou skladbou učebních oborů, proto jsou mezi učiteli odborného výcviku zastoupení muži v mnohem větší míře, než je tomu v případě ostatních učitelů. Zastoupení mužů v celkovém počtu učitelů odborného výcviku se blíží téměř dvěma třetinám.

Výrazné jsou také nerovnosti v odměňování mužů a žen. Učitelky odborného výcviku pobírají po celé sledované období pouze kolem 93 % platu učitelů-mužů. Od roku 2006 do roku 2010 mužům i ženám vzrostl průměrný měsíční plat cca o 14 %, a to na 21,0 tis. Kč u žen a na 22,5 tis. Kč u mužů.

U učitelů odborného výcviku není pro výkon povolání předepsáno vysokoškolské vzdělání, proto se jejich vzdělanostní struktura výrazně odlišuje od ostatních učitelů. Vysokoškolské vzdělání mělo v roce 2006 jen necelých 6 % učitelek odborného výcviku a 4 % učitelů-mužů. Jejich podíl se ale jak u mužů, tak u žen zvyšuje a v roce 2010 činil v případě žen 12,9 %, u mužů pak 6,8 %. Převážná většina učitelů odborného výcviku (přibližně tři čtvrtiny) má střední vzdělání s maturitní zkouškou.

Zástupci ředitele škol regionálního školství

Mezi **zástupci ředitele mateřských škol** se počty mužů pohybují pouze v řádu jednotek. Proto i v této části zůstaneme u obecnějšího popisu, jelikož genderový pohled není v tomto případě prakticky možný.

V průměru měsíční plat zástupců ředitele mateřských škol dosahuje 25 tis. Kč. V roce 2006 představovala jejich průměrná měsíční mzda necelých 21 tis. Kč.

Stejně jako mezi učiteli mateřských škol převažuje také mezi zástupci ředitele mateřských škol střední vzdělání s maturitní zkouškou. Podíl zástupců s tímto dosaženým vzděláním se ve sledovaném období pohybuje okolo 90 %, ale od roku 2007 se jejich podíl snižuje, a to ve prospěch zástupců s vysokoškolským vzděláním (z 8,1 % v roce 2007 na 13,5 % v roce 2010).

Podíl mužů mezi **zástupci ředitele základních škol** tvořil v roce 2010 méně než jednu čtvrtinu všech zástupců, přičemž jejich zastoupení v průběhu let 2006–2010 mírně klesalo (z téměř 27 % na 24 %).

Rozdíly v odměňování mužů a žen jsou velmi malé, v roce 2010 pobíraly ženy pouze o 0,2 % méně než muži. Průměrný měsíční plat v roce 2010 činil 33,9 tis. Kč. Meziroční nárůst byl mezi muži a ženami poměrně vyrovnaný, a dokonce pro ženy o něco příznivější (ty zaznamenaly v daném období nárůst platu o 19,9 % a následný pokles v roce 2010 o 5,0 %, muži nárůst o 18,7 % a pokles o 5,9 %).

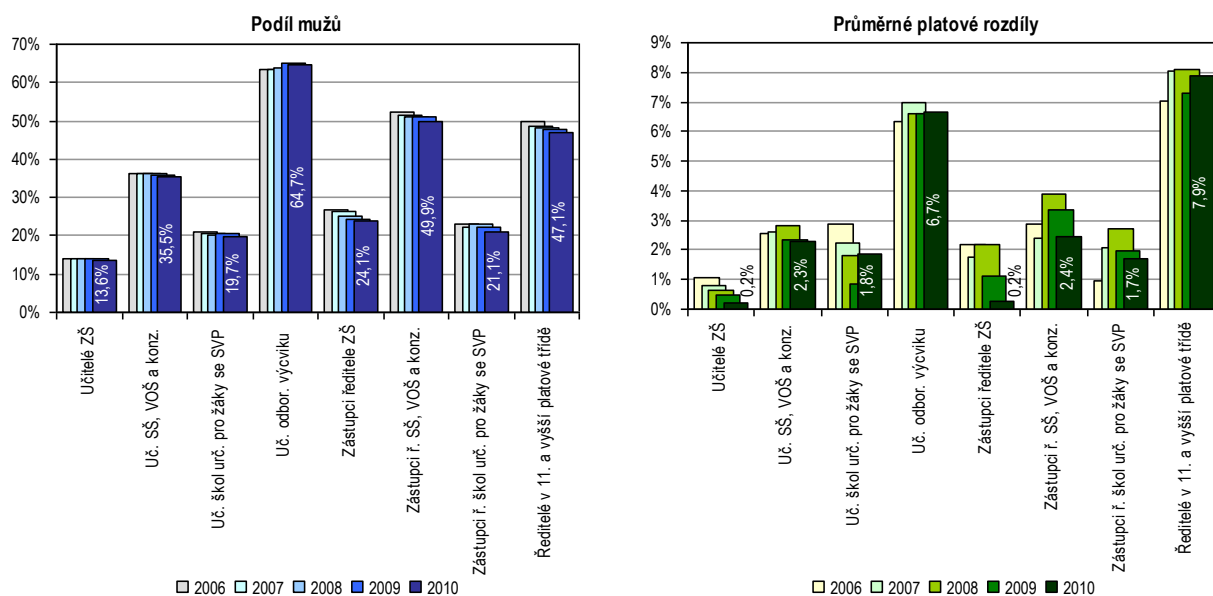
Na středních školách, vyšších odborných školách a konzervatořích je podíl mužů mezi zástupci ředitele oproti základním školám výrazně vyšší. Muži zde představují polovinu (49,9 %) všech zástupců. Do této kategorie totiž spadá řada odborně zaměřených škol, které jsou spíše doménou mužů.

Průměrný měsíční plat v roce 2010 dosáhl 36,8 tis. Kč (36,4 tis. Kč u žen a 37,3 tis. Kč u mužů). Platové rozdíly mužů a žen mezi zástupci ředitelů v roce 2010 činily 2,4 %, v průběhu minulých let se diference pohybovaly v rozmezí cca 2 % až 4 % v neprospěch žen.

Mezi zástupci ředitele škol určených pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami představují muži 21,1 %.

Rozdíly v odměňování mužů a žen jsou zde minimální: ženy pobírají o necelá 2 % nižší platy než muži a i v minulých letech se tento rozdíl pohyboval mezi 1–3 %. V roce 2010 průměrný plat dosahoval v případě žen 37,5 tis. Kč a v případě mužů 38,1 tis. Kč.

Obrázek 1: Genderová struktura a rozdíly v odměňování² pedagogických pracovníků – žen a mužů v letech 2006–2010³

Zdroj: Vlastní výpočty ÚIV na základě dat ISP

² Rozdíly v odměňování jsou vyjádřeny rozdílem mezi průměrným platem žen a mužů v dané kategorii. Průměrné platové rozdíly tedy udávají, o kolik procent více v průměru pobírají muži než ženy.

³ Do grafů nejsou zařazeni učitelé MŠ, zástupci ředitele MŠ a ředitelé v 10. a nižší platové třídě, a to vzhledem k zanedbatelnému podílu mužů v těchto kategoriích. Genderové srovnání tudíž nemá smysl. Hodnoty uvedené v grafech se vztahují k roku 2010.

Ředitelé škol regionálního školství

Informační systém o platech (ISP) nám nedovoluje v případě ředitelů škol určit, na kterém druhu školy působí. Jeden právní subjekt pod sebou velice často sdružuje různé druhy škol (mateřskou a základní školu, základní a střední školu, střední školu a vyšší odbornou školu, případně různé další kombinace). Ředitelky mateřských škol jsou však vzhledem ke kvalifikačním požadavkům stanoveným pro výkon tohoto povolání zařazeny do nižších platových tříd (obvykle do 10. a nižší), a proto přistoupíme alespoň k tomuto členění.

Ředitelů-mužů je **mezi řediteli zařazenými do 10. a nižší platové třídy** (podle předpokladu se jedná zejména o ředitele mateřských škol, jak je uvedeno výše) jen nepatrný podíl (0,5 %, tj. v přepočtu méně než 10 mužů), což opět znemožňuje hlubší analýzu rozdílu mezi ženami a muži ve školství.

V průběhu let vzrostly průměrné měsíční platy ředitelům v 10. a nižší platové třídě z 25,2 tis. Kč v roce 2006 na 30,5 tis. Kč v roce 2009 (tj. nárůst o 21 %). Do roku 2010 pak následně došlo k poklesu v průměru o necelá 2 % na 30,0 tis. Kč.

Téměř 84 % ředitelů v nižších platových třídách (podle předpokladu ředitelé MŠ) má střední vzdělání s maturitní zkouškou a pouhých 15 % má vzdělání vysokoškolské. Ve srovnání s předchozími lety však dochází ke zvyšování zastoupení terciárního dosaženého vzdělání.

Genderová struktura **ředitelů v 11. a vyšší platové třídě** je téměř vyrovnaná (52,9 % žen a 47,1 % mužů), ale od roku 2006 se podíl mužů postupně snižuje (mezi řediteli bylo v roce 2006 celkem 49,9 % mužů).

Co se týče rozdílů v odměňování mužů a žen, pobíraly v roce 2010 ředitelky o 7,9 % nižší platy než ředitelé-muži, konkrétně pak ženy 41,2 tis. Kč a muži 44,8 tis. Kč.

Mladí učitelé a otázka stárnutí v regionálním školství

Mladými učiteli jsou míněni učitelé bez ředitelů a zástupců ředitele spadající do 1., 2. a 3. platového stupně, tedy učitelé s délkou praxe do 1, 2 a 4 let. Ve skupině mladých učitelů (v 1.–3. platovém stupni celkem) bylo v roce 2010 jen 21,1 % mužů, zbývající podíl představovaly ženy. Platy mladých učitelů v roce 2010 dosáhly v průměru 17,9 tis. Kč, přičemž genderové rozdíly v odměňování se ve skupině mladých učitelů mírně prohlubovaly: v roce 2006 ženy pobíraly platy v průměru o 6,2 % nižší než muži; v roce 2010 pak o celých 9 %.

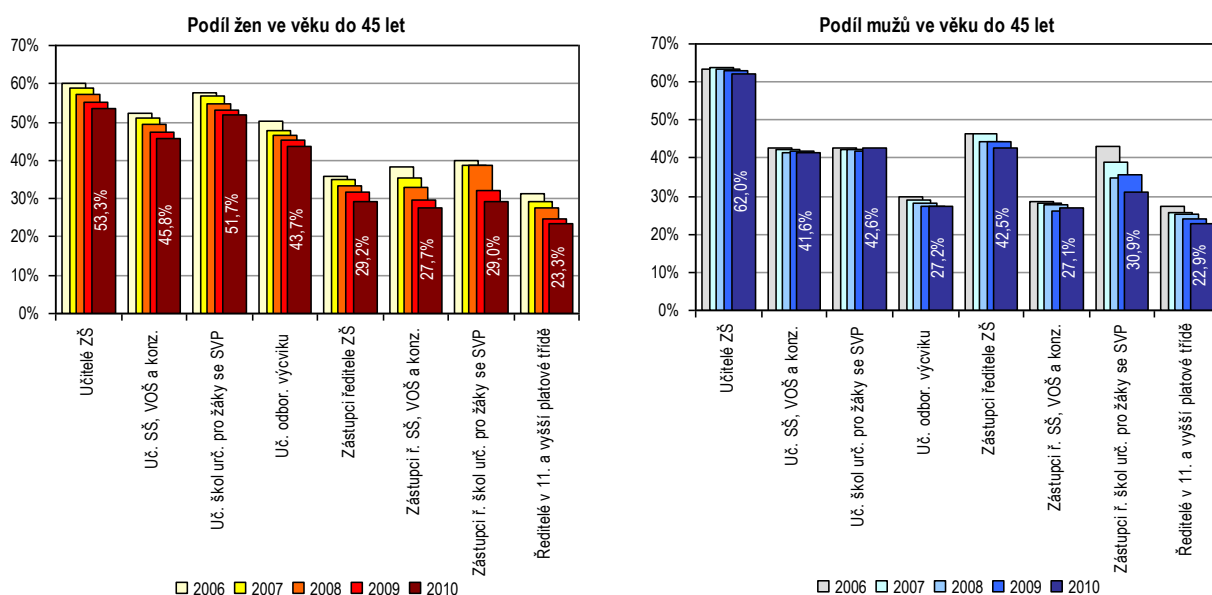
Zajímavý je zejména pohled na vzdělanostní strukturu mladých učitelů. Téměř 40 % mezi mladými učiteli představují učitelé se středním vzděláním a pouze přibližně polovina má vzdělání vysokoškolské. Mezi učiteli v 1. platovém stupni podíl středoškolsky vzdělaných představuje téměř dvě třetiny a vysokoškoláků zde najdeme necelých 30 %. Mezi učiteli v 2. platovém stupni je středoškolsky vzdělaných učitelů již výrazně méně (okolo 30 %) a vysokoškolsky vzdělaných je více než 60 %. Mezi učiteli ve 3. platovém stupni se pak podíl vysokoškolsky vzdělaných blíží již 70 %. Je tedy patrné, že mladí lidé začínají učitelskou profesi vykonávat ještě před absolvováním vysoké školy, zejména pak muži.

Mladých učitelů mezi pedagogickými pracovníky však relativně ubývá a při pohledu na posledních pět let je tento trend **stárnutí** pedagogických sborů dosti výrazný. V případě učitelek výrazně roste zastoupení zejména 46–55letých, ale také starších žen a ve výsledku je tak v současnosti přibližně polovina i více učitelek na jednotlivých stupních škol 46letých a starších. Učitelé-muži jsou ve srovnání s učitelkami poměrně starší (56letých a starších je mezi učiteli-muži téměř 27 %, mezi učitelkami jen 14 %). Vysoký podíl mladých učitelů-mužů je na základních školách, avšak i v tomto případě jejich zastoupení ve sledovaném období relativně klesá ve prospěch starších věkových kategorií.

Stárnutí je patrné i mezi zástupci ředitele. Mezi zástupkyněmi je dnes více než 50 % ve věku 46–55let, přibližně 19 % představují zástupkyně 56–65leté. Mezi zástupci-muži je 46–55letých pouze okolo 35 %, z čehož vyplývá, že ve srovnání se zástupkyněmi mají daleko větší zastoupení mezi zástupci-muži 56letí a starší (ve věku 56–65 let je okolo 30 % zástupců-mužů). A jak už bylo řečeno, zastoupení starších věkových skupin od 46 let výše stále roste.

V případě ředitelů škol jsou mezi muži i ženami 2–3 % 35letých a mladších a necelá pětina 36–45letých, jejichž podíl od roku 2006 klesl z přibližně 25 %. Ostatní věkové skupiny naopak získávají na významu.

Obrázek 2: Podíly pedagogických pracovníků regionálního školství ve věku do 45 let v letech 2006–2010⁴

Zdroj: Vlastní výpočty ÚIV na základě dat ISP

⁴ Do grafů nejsou zařazeni učitelé MŠ, zástupci ředitele MŠ a ředitelé v 10. a nižší platové třídě, a to vzhledem k zanedbatelnému podílu mužů v těchto kategoriích. Genderové srovnání tudíž nemá smysl. Hodnoty uvedené v grafech se vztahují k roku 2010.

